

Рецензия

от проф. д-р Младен Енчев,

член на научно жури в конкурс за заемане на академична длъжност *професор* по област на висше образование 2. хуманитарни науки, професионално направление 2.1. филология (Литература на народите на Европа, Азия, Африка, Америка и Австралия - Немска литература), обявен в ДВ, бр.4/14.01.2020 г.

Конкурсът за професор по *Литература на народите на Европа, Азия, Африка, Америка и Австралия - Немска литература* е обявен по искане на Катедрата по германистика в Шуменския университет с решение на Академичния съвет на университета.

На конкурса за обявеното професорско място като единствен кандидат се явява доц. д.ф.н. Снежанка Петрова Бойчева, преподавател в ШУ “Епископ Константин Преславски”.

Доцент Бойчева е дългогодишен преподавател в Катедрата по германистика на университета с респектирац брой лекционни курсове по задължителни (*Епохи в немската литература, Културна история на немскоезичните страни, История на немската литература (XX век), Интеркултурна комуникация, Ксенология, Литература и чуждост, Съвременна немска литература*) и избираеми (*Езикова философия (Витгенщайн), Образи на България и българите в немскоезични литературни текстове, Мигрантска литература, Аспекти на идентичността в интеркултурния дискурс, Пътуването като културен феномен, Култури на паметта*) дисциплини при студенти в бакалавърска и магистърска степен от различни специалности на Факултета по хуманитарни науки, преимуществено от специалност Германистика.

Снежанка Бойчева защитава докторската си дисертация през 2002 г., а от 2008 г. е доцент. През 2017 г. ѝ е присъдена научна степен *доктор на науките* с труд на тема *Култури на паметта в литературата. За комунистическата диктатура в “българските” романи на Илия Троянов, Димитър Динев и Сибиле Левичаров*. В периода след последната си защита публикува 2 авторски монографични книги, 1 глава от колективна монография, 3 студии и 4 статии. В конкурса участва още и с 2 учебника, 1 учебно помагало и 10 статии, публикувани преди присъждането на научната степен *Доктор на науките*, но непредставени в предишни конкурси.

Статиите са печатани в български и задгранични (Австрия, Русия, Турция) списания и сборници.

Кандидатката взема участие в 2 международни (ръководи единия в българския му сегмент) и 2 национални научни проекта, включва се в множество университетски проекти, на някои от които е и ръководител.

Специализира в авторитетни немски и австрийски университети и институти (Виена, Берлин, Ваймар, Хамбург, Гьотинген, Потсдам, Есен, Кемниц).

Реализира професионалната си компетентност и като редактор, съставител и рецензент на различни научни издания, печатани у нас и в чужбина.

Осъществява научно ръководство на 2 докторанти, на десетки дипломни работи и студентски публикации.

Участва като член на жури в конкурси за присъждане на научни степени и академични длъжности в университетите в Шумен, Велико Търново и Пловдив.

Научните интереси и занимания на доц. Бойчева са съсредоточени върху съвременната немскоезична литература, философията на езика, общуването между културите, сложните връзки между спомен, памет и история в художествената проза.

Предлаганата като основен хабилитационен труд монография *Свое и чуждо в един многолик свят. Интеркултурност и "образование"* (темата развиват и някои от предложените за конкурса статии – напр. *Пътуването като културен феномен. Ксенологични аспекти на пътеводителя, Събитията в Кьолн в навечерието на 2016*) по особен начин събира голяма част от изброените като предпочитани от авторката научни области в изследователския фокус на ксенологията, опитвайки се да очертае "основните аспекти в отношението към другостта/чуждостта, формиращи идентичността на човека вследствие взаимодействието между свое и чуждо". Изследването е изградено върху разнообразния, и на пръв поглед еkleктичен, материал от студентски есета, пътеводители и художествени литературни произведения. Трудът има съзнанието за рецептивната напрегнатост, която създава жанровата разнородност на материала му, и не пропуска да я коментира, като намира (според мен, достатъчно убедително) оправдание за това в продуктивността ѝ по отношение целите на проучването, обърнати към интеркултурното образование на съвременния човек. Монографията е заслужаващ внимание опит да се надзърне в актуалното състояние и актуалното функциониране на универсалния културен бином свое-чуждо, емпирично да се проверят основни теоретични обобщения и постановки на ксенологията, в частност да се анализират символите на междинността (живот между културите), да се изведат

аспекти на пограничността на културите, за да се предложат стратегии за превъзможване или поне за смекчаване на традиционните трудности в межкултурния диалог, осмислен включително на интерперсонално ниво.

Предвид несъмнено политическия аспект на темата си работата не претендира за политическа безпристрастност (забележимо е привличането ѝ от идейните ценности на глобализма). Нейно качество обаче е желанието да се минимализират рисковете от подобна гравитация и изследването да протича, като наблюдава фактите в тяхната пълнота, като ги регистрира неизбирателно и ги коментира, без да заобикаля разногласията им с препоръчаното от конюнктурата.

Сред несъмнените достойнства на монографията с особена привлекателност се отличава и изключително интересното приложение със студентски есета за срещи с чуждостта. Натоварените със спонтанна емоционалност разкази на младите хора са не просто илюстрация на съвременното осъществяване на универсалията свое-чуждо, но още по-важно, те са свидетелство за нейното преживяване в съзнанието на днешния човек. Ценни дори само със своя самостоятелен рецептивен ефект, есетата разгръщат пълните си възможности в цялостната структура на хабилитационния труд. Съдържанието им продуктивно разширява неговия образователен потенциал, доколкото с представянето на автентични срещи между *свое* и *чуждо* практически активира многобройните теоретични модели на межкултурното взаимодействие и споделя апробирани стратегии за общуване с другите.

Втората монография *Литература и памет. Комунистическата диктатура в "българските" романи на Илия Троянов, Димитър Динев и Сибиле Левичаров* е подготвен за издаване в книга вариант на защитения дисертационен труд на Снежанка Бойчева, с който тя придобива научната степен *доктор на филологическите науки*. Този факт сам по себе си (със сериозния аргумент на стоящите зад него специализирани рецензии) представя качествата на монографията. Тя смело навлиза едновременно в две актуални в последните десетилетия, но все още недостатъчно изследвани проблемни зони на българското литературознание – т.н. емигрантска литература и художествените интерпретации на комунистическото минало в плана на релацията спомен – памет- история.

Всъщност това са най-запомнящите се общи места в отдавнашните научни занимания на авторката с немскоезичната проза за България и българите. Освен посоченото изследване около тях гравитират и по-голямата част от публикуваните ѝ в последните години статии (*Урбанистичните пространства като топоси на паметта*

(Димитър Динев, Сибиле Левичаров, Илия Троянов), *Културната памет за близкото минало на България в медията литературен текст. Илия Троянов "Власт и съпротива", "Българските" романи на Илия Троянов, Димитър Динев и Сибиле Левичаров – посредници на културната памет в дебата за близкото минало на България, Годините разказват. За историческия дискурс в медията литературен текст. И. Троянов "Власт и съпротива и др.)* Всички те си поставят за цел върху материал от писана на немски език проза разноакцентно да представят индивидуални и колективни спомени за комунистическата диктатура у нас в опита да очертаят различни, в това число и враждуващо противоположни, гледни точки към политическия режим. В повечето от изброените работи авторката събира гледната точка, която конструира разказа на демонизиращите системата жертви с тази на овластените от режима, без да пропусне и гледната точка, пораждаща наратива на пасивно адаптиралите се към някогашната конюнктура носталгици по „доброто старо време“. Съсредоточавайки се върху литературата в качеството ѝ на медия (което услужливо измества чисто естетическите страни на проучвания текстов материал на заден план), и монографията, и статиите търсят многообразието от памети за комунистическото минало на България. В този контекст със специално внимание и привилегирован статут се ползва индивидуалният спомен за въпросното минало, включващ едновременно разказа, но и мълчанието на „малкия“ човек за реалностите в свръхдетерминирания свят на тоталитаризма. Паралелно с това трудовете на Снежанка Бойчева старателно се опитват да разглеждат различните спомени за преживяното в комунистическа България от личности, групи, общности, от една страна, не просто като алтернативи, а като равностойни компоненти на колективната памет, от друга страна, като коректив на официалната политическа история.

Коментиранияте работи са своеобразният личен принос на Снежана Бойчева към незавършения обществен дебат за близкото минало на страната ни. Те са спор със заблудата, че реконцептуализирането на нашето тоталитарно “вчера” би подкопало устоите на крехката демокрация и на националната ни идентичност. Като поставя под съмнение оправдаващия тази заблуда мит, че „времето лекува“, изследванията напомнят, че “колективната амнезия не лекува раните, дори след десетилетия тя може да доведе до злокачествени социалноисторически абсцеси” и че готовността да си спомним и да поемем собствената си отговорност е единственият път към истински стабилната демократична политическа култура.

Всъщност едва ли има по подходящ агент на подобно напомняне от един германист. Доброто познаване на немския опит в осмислянето на националсоциалистическата диктатура помага на авторката не само да посочи определени аналози в преживяването на паметта за миналото в следвоенна Германия и постсоциалистическа България, но и да използва модели, извлечени от немската обществена действителност (и немската литература), но приложими и за двете социални ситуации. Макар проучванията ѝ в цялост да преодоляват опасностите от механичната екстраполация, понякога не успяват да избегнат не съвсем убедителния пренос на частни характеристики, несъмнени за единия модел, върху другия, най-вече под влияние на декларираното общо сходство между моделите. Без да адресирам съмненията си непосредствено към авторката, доколкото споделяното от нея мнение се изказва от редица наши хуманитаристи, си позволявам да изразя резерви към окачествяването на националната ни колективна памет за времето от края на Втората световна война до началото на 90-те като “травматична”. С пълното съзнание за субективната пристрастност на създанието ми намирам подобна характеристика за твърде преувеличена и донякъде виктимизиращо манипулативна.

Изразеното по-горе несъгласие обаче може да се приеме и като своеобразно (при това автентично) свидетелство за едно от най-сериозните достойнства на рецензираните научни публикации – това, че те са особено ценни със своя дискуссионен потенциал. Мисля, че авторката е наясно с капаните, които поставя любимата ѝ тема, и се опитва да ги превърне в свое предимство. Тезите, които предлага, са ориентирани много повече към диалог и даже спор, отколкото към настояване за категорична несъмненост. Повечето от статиите и особено монографията черпят позитиви и от самопородените си и оставени открити въпроси: например, доколко естетическата (например гротесковата) интерпретация на действителността позволява разглеждането ѝ като правдива памет за тази действителност, доколко художествената литература може да осигури равнопоставеност на различните “култури на паметта” в рамките на една творба, сама по себе си субективен (на автора и значи на неговата “култура на памет”) наративен продукт за миналото, какви са отношенията на изследваните романи към съвременните политически злоупотреби с възможностите на литературата за формиране на колективна (респективно на “травматична” колективна) памет, не по-малко митологично построена от паметта, срещу която се възправя.

Коментиранияте научни публикации заедно с останалите представени за конкурса материали в крайна сметка изграждат представата за доц. д.ф.н. Снежанка Бойчева като

информиран учен с отношение към най-актуалните проблемни полета на съвременната хуманитаристика, като изследовател с разностранна компетентност, добросъвестна ангажираност в проучването на своя обект и толерантен стил в защитата на научните си тези.

Притежаването на подобни качества логично обяснява успешната ѝ работа в научно-изследователски екипи, включително като техен ръководител и разкрива основанията за колегиалното признание, на което тя се радва (вж. цитиранията и участията ѝ в научно жури) в професионалните си среди.

Доцент Бойчева е широко отворен към научно и методическо усъвършенстване (вж. специализациите ѝ) опитен и инспиративен (вж. студентските есета в първата монография) преподавател, активно и многостранно обвързан с образованието на своите студенти.

Тя е отговорен участник в административния академичен живот на Факултета по хуманитарни науки, както и в дейността на авторитетните професионални организации, в които членува.

Затова в заключение, с аргументите на всичко, казано дотук, предлагам доц. д.ф.н. Снежанка Петрова Бойчева да заеме академичната длъжност *професор* и заявявам решението си да гласувам в подкрепа на това предложение.

08. 04. 2020 г.

Шумен

проф. д-р Младен Енчев

